

**A történe-
dicsérete** *Hadi és más nevezetes történetek. Tanulmányok Veszprémy László tiszteletére, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2018.*

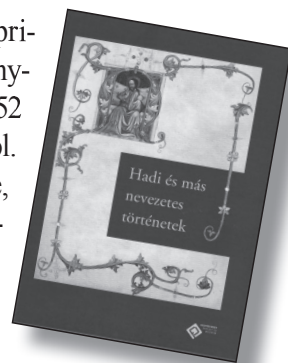
„A magyar történetírás egyik meghatározó alakja Veszprémy László, akinek az egyetemese történettudomány elsősorban a magyar középkori történeti elbeszélő források nemzetközi megismertetését, kiemelten azok hadtörténeti vonatkozásainak nyugat-európai kontextusba helyezését köszönheti. A remekül megalapozott szakmai felkészültségű (történelem, latin és könyvtár szakot végzett) és idegennyelv ismeretű (anyanyelvén kívül öt nyelven ír, olvas és beszél), kiemelkedő tudású és műveltségű történész-hadtörténelem-szakos források közreadásával, műfaji leírásával, aprólékos hadtörténeti, művelődéstörténeti, egyháztörténeti, irodalmi, művészettörténeti elemzésével szerzett nagy szakmai tekintélyt nemcsak idehaza és a környező országokban, de a programadó nyugat-európai tudományos műhelyekben és a tengerentúlon is” – olvashatjuk a Kincses Katalin Mária által szerkesztett tisztelegő könyvet bevezető Lectori salutem!-ben.

E méltatásból következően természetesnek vehető, hogy Veszprémy Lászlót hetvennyolc történész – köztük két lengyel, két osztrák és két szlovák – méltatta rövidebb-hosszabb tanulmánnyal, forrásközléssel. Az írások nem tematikai ciklusokban rendeződtek el, nem is kronológiai ívben, hanem a szerzők neve szerint, ABC-sorrendben követik egymást. Így a tárgyalt kérdéseket és azok időkereteit tekintve rendkívül színes szellemi kollázs áll össze az olvasó előtt. Bagi Dániel *Szeniorátusi trónöröklés vagy harc a gyámi pozícióért? Adalékok Béla herceg és I. András vitájához* című „hozzászólását” követi Bagi Zoltán Péter *Egy elfeledett ostrom. Zrínyi Miklós Császa elleni támadása 1575-ben* című írása, hogy Balla Tibor ezt követő tanulmánya: *Osztrák–magyar részvétel a központi hatalmak által megszállt Románia katonai kormányzásában 1916–1918* – révén az I. világháború egyik pacifikált mellékhadszíntere kerüljön az olvasó tekintete elé. Balla Tibortól tudható meg, hogy „a központi hatalmak 1916. december 1. és 1917. december 31. között gabonából, állati takarmányból és olajos magvakból 1 577 744 tonnát szállítottak ki Romániából, annak közel fele, 780 000 tonna Ausztria–Magyarországra, míg 679 000 tonna Németországba került, a maradékot Bulgária és Tö-

rökország kapta meg. (...) 1918. április 30-ig gabonából, állati takarmányból és olajos magvakból 1 890 352 tonnát szállítottak el Romániából. Ez a számok nyelvén azt jelentette, hogy a hátszágban (a dunai birodalom minden lakosának napi ellátására 250 g búzát számítva) a Monarchia lakosai 57 napig kizárólag román búzából éltek.”

Hajdu Tibor *Fejérváry Géza jelentése küldetéséről a Nordarmee-hoz a königgrätzi vereség után* című tanulmányát Hermann Róbert *Egy hiányzó fejezet – Kazinczy Lajos hadosztályparancsnoki tevékenysége* című írása követi. A tematikai rend szerint Christian M. Ortner *Der Seekrieg in der Adria 1866. Österreich und „seine” Kriegsmarine* (Tengeri háború az Adrián 1866. Ausztria és flottája) című összefoglalása jobban kapcsolódhatna Hajdu Tibor írásához, míg Hermann Róbert után – egy tematikus szerkesztésben – Kemény Krisztiánnak *A kétszer elfogott cs. kir. lovasság. Jelentések, visszaemlékezések és kitüntetési javaslatok az 1849. március 5-i szolnoki ütközet emblematikus fegyverténye* következhetne.

Fedeles Tamás (*Ad limina beatorum Petri et Pauli apostolorum. Magyar prelátusok szentszéki látogatásai a középkorban*) és Gyulai Éva (*Pallas Reckheimben – Theodoor Amad Caenen Rákóczi Juliannához szóló üdvözlő verse [Maastricht, 1706]*) tanulmányai mellett Ortner neve jegyzi a kötet legterjedelmesebb írását, mivel a címben foglalnál bővebben ismerteti az Ausztria által 1866-ban Poroszország és Olaszország ellen két fronton vívott háborút. Míg a hét hadtestből és öt lovashadosztályból álló északi hadsereg súlyos vereséget szenvedett Csehországban, addig a három hadtestből és a tengeri flottából álló déli hadsereg megállta a helyét, és csak július 9-én, a königgrätzi katasztrófa hírére ürítette ki Velencét. Tizenegy nap múlva a Wilhelm von Tegetthoff ellentengernagy vezette osztrák flotta, amely jóval gyengébb volt ellenfelénél, Lissa szigeténél súlyos vereséget mért az olasz hajóhadra. A tengeri csata legfőbb nevezetessége az volt, hogy gyengébb tüzereje miatti kényszerből a Ferdinand Max főherceg vágósarkantyús hajó döfőorros rohammal oldalában széthasította, majd 390 fős tisztikarával és legénységével együtt pár perc alatt elsüllyesztette a Ré d’Italia páncélost. A tengeri háborúk történetében ez volt az utolsó ilyen összecsapás.

Akár a lissai csatában felsorakozott hajók történetének előzményeként is olvashatnánk Krámlai Mihály *A karaktól a sorhajóig. A tengeri hadviselés átalakulása, 1491–1670* című izgalmas tanulmányát, amely azt fejtegeti, hogy az ágyú megjelenése és felkerülése a gályára, majd a vitorlásra, miként hatott a hajók fejlődésére és a tengeri ütközetek folyására. „A XVI. század közepén a vitorlás hadihajók fegyverzete meglehetősen vegyes képet mutatott, ráadásul ezt gyakran változtatták, variálták. Egy nagyobb hajón nyolctízféle típusú, kaliberű ágyú volt, méghozzá öntött bronz előltöltők és kovácsoltvas hátultöltők vegyesen. (...) A fegyverzet terén a konzekvens szabványosítás és egységesítés csak a XVIII. században valósult meg teljesen...” Az 1600-as évek elején Angliában és Hollandiában megjelentek a három ütegsoros hadihajók, amelyek „igen komoly tűzerővel rendelkeztek” – írja a szerző, hozzátéve: „Ennek megfelelően új taktikát kellett kialakítani a frontális támadás helyett. Az egyik legfontosabb, amit az újítók felismertek, hogy a hajókat egységes, együttesen manőverező kötelékbe kell szervezni.”

A legnagyobb közérdeklődésre valószínűleg Polgár Balázs *Az 1526. évi mohácsi csata régészete és a kutatás újabb perspektívái* című tanulmánya tarthat számot, amelyben a szerző ismerteti az összecsapás eddig feltárt tömegsírjait, a csatater tárgyi emlékeit és a csata török emlékhelyét. Ez utóbbiról, a Mohácsnál kialakított zarándokhelyről Evliya Çelebi török utazó a következőket írta 1663-ban: „Ebben az ütközetben a vértanúvá lett mohamedán népet Szulejmán khán a fennebbi halom körül eltemettette, s az most búcsújáróhely.” E tanulmány előzményeként is olvasható Kranzieritz Károly *Korai oszmán rablótámadások* című írása. „A rigómezei csatát – 1386. június 15-ét – követően az oszmánok magyar határ menti megjelenése még nem fenyegette a királyság területi integritását, sokkal inkább annak déli vármegegyeit, amely ekkoriban az ország egyik legvirágzóbb régiója volt. Így kiváló célpontot jelentett a gazdag zsákmányra éhes oszmán csapatok és a hozzájuk csatlakozó szláv elemek számára.” A kérdésre, hogy miért oszmán, és miért nem török, a szerző így válaszol: „A mindenkori oszmán birodalmi elit nem a török etnikummal, hanem az Oszmán-házzal azonosult, mindenkori kiváltságos társadalmi helyét innen eredeztette. A »törököket« lenézték, hiszen az ő szóhasználatukban nem jelentett mást, mint »a tudatlan (anatóliai) parasztokat«...”

Kovács Vilmos *A magyar haderő felszerelésének lehetőségei a bledi (1938) egyezmény előtt* című, dokumentumfotókkal illusztrált tanulmányának bevezetőjében képet kaphatunk arról, hogy mit jelentett Magyarországnak a trianoni békediktátum által történt lefegyverzése. „Magyarország 1930-as évekbeli katonai erejét vizsgálva talán az az egyik legszembe-tűnőbb jelenség, hogy milyen széles volt az a terület, amelyet a magyar vállalatok hadicikkeikkel le tudtak fedni annak érdekében, hogy a haderő sikerrel vehesse föl a harcot a szomszédos kis-antant országokkal...” 1927-ben a Csepeli Weiss Manfréd Acél és Féművek Rt. újraindította a repülőgépgyártást, öt évvel később katonai kerékpárokat szállított a hadseregnek, miközben gépkocsikat, traktorokat, motorokat, mindenféle vontatószerkezeteket gyártott. 1932-ben – tizenkét hónapos szolgálatot előírva – bevezették az általános hadkötelezettséget, így a haderő létszáma 67 900 főre növekedett az engedélyezett 35 000 helyett. „A haderő felszerelésének hadiipari háttere az 1930-as évek közepére – nagyon komoly állami erőfeszítések hatására – kialakult, és jó alapot adott arra, hogy az évtized végére elsősorban a Győri Program hatására a hadiiparban a fellendülés háttérévé váljon” – zárja írását a szerző.

Réfi Attila *Az újkori harcmezők lovagjai – vértések a Habsburg-haderőben* című tanulmánya a hadsereg legelitebb fegyvernemének történetébe avat be, míg Pollmann Ferenc az I. világháború kezdetének egy, csak a propaganda harcterén lezajlott, de a valóságban meg nem vívott ütközetét tárja elénk. A nagyközönséggel elhíthetően akart mese címe: *A dolovai csata*.

Szabó Péter *Magyarok francia hadifogságban* című tanulmányának alcíme utal a tartalomra is: *Részletek dr. Soós Imre hadifogolynaplójából, 1945 augusztus–november*. A legkülönbözőbb beszámolók bizonyossága szerint a II. világháborús magyar hadifoglyokkal a franciák bántak legkíméletlenebbül. Az amerikaiak 15-20 000 magyart adtak át a franciáknak munkára. Sorsukon helyenként a II. világháború alatt Magyarországon menedéket talált franciák próbáltak segíteni. Soós Imre hadifogolynaplója a franciák értelmetlen kegyetlenkedése elleni vádiratként is olvasható.

Az emlékkönyvekről, tisztelgő könyvekről nem egyszer szokták mondani, hogy tanulmánytemető. *A Hadi és más nevezetes történetek* összetettségével és értékeivel erős és egyértelmű cáfolata ennek az állításnak.

Kovács István